

Kirjallisuus- ja sanataidejärjestöjen heikko rahoitus vaikeuttaa taiteenalan kehittymistä ja lukutaitotyötä

Kiitämme mahdollisuudesta lausua valtion talousarvioesitykseen liittyen.

Kirjallisuus- ja sanataidejärjestöjen rahoitustilanne Suomessa on jo pitkään ollut heikko. Edes yksi ajankohtaisimmista kriiseistä, lukutaidon heikkeneminen ja siihen liittyvä huoli, ei ole johtanut taiteenalan järjestöjen toimintaedellytysten parantamiseen.

Nyt onkin syytä kiireellisesti tunnistaa eri puolilla Suomea toimivien järjestöjen rooli pitkäjänteisessä kirjallisuuden ja lukutaidon edistämistyössä. Hankerahoitusten sijaan tarvitaan rahoitusta olemassaolevien rakenteiden sekä ammattilaisten osaamisen kehittämiseen.

Suomen sanataideopetuksen seura jäsenjärjestöineen on vuonna 2021 kyselyllä selvittänyt kirjallisuusalan järjestöjen toimintaedellytyksiä. Selvityksen pohjalta voimme esittää kohdennettuja toimenpiteitä alan kehittämiseksi. Näistä ensisijaisina näemme:

- Taiteen edistämiskeskuksen kirjallisuuden yhteisöille myöntämän toiminta-avustussumman merkittävä kasvattaminen
- sanataiteen taidekasvatuksen, taiteen perusopetuksen sekä lasten ja nuorten lukutaitotyön kehittäminen Suomen sanataideopetuksen seuran koordinoimana
- kattavan selvityksen tekeminen kirjallisuuden ja lukutaidon edistämistyötä tekevistä järjestöistä, näiden rooleista ja toiminnan vaikuttavuudesta.

Kirjallisuuden ja sanataiteen järjestöjen rahoituksen on pohjattava tietoon

Olemme huolissamme siitä, että kokonaiskuva ja tiedolla johtaminen kirjallisuusalan toimijoista ja resursseista puuttuvat. Rahoitusta on kaunokirjallisuuden tuottamisen lisäksi suunnattava konkreettiseen lukutaitotyöhön ja erityisesti lasten ja nuorten harrastuneisuuden vahvistamiseen. Alalla on merkittävät työllistämisen- ja kasvumahdollisuudet, mikäli tukimuotoja ja tuotantoalustoja kehitetään.

Kirjallisuusalan ja lukemistottumusten rakennemuutokset vaativat panostusta alan järjestöjen toiminta-avustuksiin, minkä Tekstin talo ry on tuonut esiin. Alan rahoitus ja osaaminen ei voi kuitenkaan keskittyä vain pääkaupunkiseudulle, vaan rahoituspäätöksiä tulee mielestämme tehdä alueellinen yhdenvertaisuus huomioiden. Kirjallisuuspalvelujen saatavuutta ja alan työpaikkoja täytyy lisätä kaikkialle Suomeen.

Tekemäämme em. kyselyyn vastasi 33 kirjallisuus- tai sanataidejärjestöä eri puolilta Suomea. Näistä järjestöistä kaksi kolmasosaa (66,7%) toimii alle 60 000 euron vuosibudjetilla ja reilu yksi kolmasosa (36,4%) alle 10 000 euron vuosibudjetilla. Järjestöjen tilannetta olisi mahdollista kohentaa lisäämällä Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) kirjallisuuden yhteisöille myöntämän avustuksen määrärahaa. Tämä on myös konkreettinen esimerkki hallinnonalan käytäntöjen uudistamistarpeesta.

Taike myöntää kirjallisuuden yhteisöille vuosittain toiminta-avustuksia yhteensä 100 000 €. Kirjallisuuden osuus on 0,7 % kaikkien taiteenalojen yhteisöille jaettavista toiminta-avustuksista. Vuonna 2022 tukea sai neljä yhteisöä, ja summat vaihtelivat 23 000 ja 27 000 euron välillä. Vertailun vuoksi todettakoon, että esimerkiksi tanssin yhteisöille myönnettiin yli 3,5 miljoonaa euroa toiminta-avustuksina, ja suurin yksittäinen toiminta-avustus oli 650 000 euroa.

Toiminta-avustuksia jaettaessa eri taiteenalojen yhdenvertaisuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Taiken sekä opetus- ja kulttuuriministeriön

tulee tunnistaa ja tunnustaa myös sanataidejärjestöjen työtavat kirjallisuuden edistämisessä.

Määrärahajako aiheuttaa ongelmia vakiintuneille toimijoille. Esimerkkinä mainittakoon turkulainen Kirjan talo - Bokens hus ry, jonka toiminta-avustushakemus ei ole viiteen vuoteen mahtunut Taiken myöntämien kirjallisuusalan toiminta-avustusten raameihin. Vuonna 2022 hakemuksen koko oli 140 000 €/vuosi (3-vuotinen hakemus). Taiken kirjallisuudelle osoittaman rahoituksen pienuudesta kertoo se, että pelkästään Turun kaupunki rahoittaa lähes yhtä suurella summalla paikallisia kirjallisuuden yhteisöjä vuosittain.

Toteamme lisäksi, että kaikki maassamme lukutaidon ja kirjallisuuden edistämistyötä tekevät järjestöt on syytä selvittää kattavasti Kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivan 1 mukaisesti. Suuntaviivan 1 ensimmäisenä toimenpiteenä mainitaan: "Kartoitetaan lukutaitotyön kansalliset, alueelliset ja paikalliset toimijat, keskeiset painopisteet ja toimenpiteet lukutaitotyön edistämiseksi."

Lasten ja nuorten lukutaitoa on vahvistettava sanataidekasvatuksen avulla

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa lukutaitotyötä ei voida toteuttaa kestävästi sirpaleisilla hankkeilla ja projekteilla, vaan tarvitaan vakiintuneita toimijoita, jotta tuloksia voidaan seurata ja tekijöitä tukea työssään pitkäjänteisesti.

Lasten ja nuorten lukutaitotyössä keskeisimpiä ammattilaisia ovat sanataidekasvattajat, jotka toimivat sanataidejärjestöissä ja -kouluissa. Sanataidekasvattajien työ on käytännössä lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyvän harrastustoiminnan järjestämistä, lukemaan innostamiseen liittyvien menetelmien ja opetusmateriaalien kehittämistä sekä muiden ammattilaisten kouluttamista. Sanataide on yksi taiteen perusopetuksen yhdeksästä taiteenalasta.

Suomen sanataideopetuksen seura on sanataidetoimintaa järjestävien yhdistysten valtakunnallinen kattojärjestö. Sillä ei ole tällä hetkellä yhtään palkattua työntekijää, ja sen vuosibudjetti on alle 20 000 euroa. Kokoaikaisia sanataiteen opettajia on koko Suomessa alle 10 henkilöä. Sanataiteen taiteen perusopetusta järjestää seitsemän oppilaitosta. Valtionosuusrahoituksen piirissä on yksi oppilaitos.

OKM:n hallinnonalalla onkin erityisesti huomioitava lapsiin ja nuoriin kohdistuvan sanataidekasvatuksen rahoituksen lisääminen ja suunnattava sitä suoraan sanataidejärjestöjen suomen- ja ruotsinkieliseen lukutaitotyöhön.

Esitämme, että valtionavustuksella tulee mahdollistaa toiminnanjohtajan palkkaaminen Suomen sanataideopetuksen seuralle seuraavaksi kolmeksi vuodeksi (60 000 €/vuosi). Näin turvataan alueellinen lasten ja nuorten lukutaitotyön kehittäminen valtakunnallisen järjestön koordinoimana.

Oikeus omankieliseen taidekasvatukseen ja monipuolinen harrastustoiminta lisäävät tutkitusti lasten ja nuorten osallisuutta ja hyvinvointia. Näin tulee olla myös kirjallisuuden ja sanataiteen alalla.